

De natuurkalender zoekt nog meer deelnemers

Wout J. van der Slikke

Ruim drie jaar geleden ging het fenologieproject 'De Natuurkalender' van start. Fenologie, de wetenschap die zich bezig houdt met de bestudering van jaarlijks terugkerende verschijnselen in de natuur, staat de laatste jaren volop in de belangstelling. Belangrijkste oorzaak hiervan is de aandacht voor oorzaken en gevolgen van klimaatsverandering. In de Natuurkalender wordt, door inschakeling van het grote publiek, informatie verzameld over jaarlijkse natuurverschijnselen die gekoppeld zijn aan seizoenseffecten. Bijvoorbeeld het uitlopen van knoppen, de terugkomst van trekvogels en de verschijningsdatum van vlindersoorten. Vragen als: 'wanneer begint dit jaar de Bosanemoon te bloeien', 'wanneer ziet u de eerste grutto' en 'wanneer neemt u de eerste citroenvlinder van het seizoen waar', staan centraal.

De organisatie van het project ligt bij de Leerstoelgroep Milieusysteemanalyse van de Wageningen Universiteit. Er vindt nauwe samenwerking plaats met het VARA radioprogramma 'Vroege Vogels' en het project is aangesloten bij het Europese Fenologie Netwerk. Diverse organisaties die actief zijn op het gebied van natuurwaarnemingen, natuur- en milieueducatie en interactieve communicatie zijn betrokken als partner in het project. Zo ook FLORON, SOVON en De Vlinderstichting.

Inmiddels gaat de Natuurkalender haar vierde jaar in en zijn al een paar duizend waarnemers actief. Samen verzamelden zij afgelopen jaar ruim 8000 fenologische waarnemingen. De waarnemingen voor de Natuurkalender kunnen telefonisch worden doorgegeven op de fenolijn, maar ook schriftelijk en via internet. Dat laatste gebeurt in toenemende mate en maakt het mogelijk eigen waarnemingen terug te zien in een overzichtskaartje van alle waarnemingen van die soort. Zo zijn eigen waarnemingen te vergelijken met de eerste meldingen elders in het land. Een deel van de resultaten van de afgelopen drie jaar is terug te vinden op de website van de Natuurkalender en in de nieuwsbrief die onlangs is verschenen. Daarin staat ook een jaaroverzicht van 2003, met aandacht voor die opmerkelijk lange zomer, het warme en droge weer en de diverse effecten die dit op de waargenomen soorten had. Daarnaast komen een aantal ontwikkelingen aan bod zoals de verbeterde website, de nieuwe fotogalerij, de nieuwe brochure en de handleiding.

Hoe meer waarnemers, hoe beter bruikbaar de resultaten. Alle belangstellenden worden daarom van harte uitgenodigd aan het project deel te nemen. Meer informatie over het project, zoals soortenlijsten, telwijze en resultaten, vindt u op de website van de Natuurkalender (<http://www.natuurkalender.nl>).

→

Fig. 1. Floristen aan het werk tijdens het inventarisatiekamp te Schouwen. Foto: Wim van Wijngaarden.

Excursieverslagen van FLORON-kampen in 2003

Verslag van het inventarisatiekamp te Schouwen 13–15 juni 2003
Justus van den Berg, Fluitekruidstraat 151, 4462 MG Goes

De doelen zijn bereikt!

Toen ik begon met het organiseren van de Zeeuwse FLORON-kampen had ik mij ten doel gesteld dat er bij een goed kamp minimaal 40 deelnemers zouden zijn waarvan de helft Zeeuwen. Met het kamp op Schouwen zijn wij over die streep: er waren 43 deelnemers, waarvan op de kop af 20 Zeeuwen en het meest opvallend: 19 vrouwen. Niet alleen qua deelnemers was er een mooi evenwicht, ook een juiste balans tussen zoet en zout, zand en klei, droog en nat vormde de goede basis voor het kamp op Schouwen (Fig. 1, 2). Daarnaast maakten de stralende zon, de mooie camping De Wijde Blick te Renesse en het lekkere eten het Zeeuwse imago van vakantieland meer dan waar.

Gebieden

De inventarisaties vonden plaats vanaf de uiterste westhoek van Schouwen tot in de steden Zierikzee, Bruinisse en het krekengebied van Ouwkerk en Dijkwater. Strand, duinen, dijken, oude akkers, kreken, kreekgraslanden, natuurontwikkelingsgebieden en bebouwde kommen vormden de belangrijkste biotopen die onderzocht zijn.

Alle cijfers op een rij

In totaal zijn 42 streeplijsten ingevuld, corresponderend met 42 kilometerhokken. 19 Hokken werden opgegeven als (nagenoeg) volledig onderzocht. In totaal zijn 5.778 waarnemingen van 640 soorten genoteerd, waarvan 70 Rode-Lijstsoorten. Het gemiddelde aantal waarnemingen per kilometerhok is circa 138. Het hoogste aantal soorten (241) werd gevonden in het km-hok met de bebouwde kom van Zierikzee, inclusief een deel bedrijfsterrein en het Havenkanaal. Ook de hokken met de bebouwde kom van Brouwershaven (236) en Burgh (220) scoorden hoog. De overige hokken komen niet hoger dan 130 tot 180 soorten. Dit is een gangbaar aantal voor de Zeeuwse polders met verschillende landschapselementen (dijk, kreek, grasland, akker).

LMF: Opnieuw in de mineur

Van slechts drie verschillende hokken werden LMF-formulieren ingevuld. Van de 32 soorten die oorspronkelijk voor deze drie LMF-hokken werden genoteerd zijn slechts 19 soorten teruggevonden, waaronder Steenbreekvaren (*Asplenium trichomanes*), Tongvaren (*A. scolopendrium*), Zwartsteel (*A. adiantum-nigrum*), Kwelderzegge (*Carex extensa*), Gewone vleugeltjesbloem (*Polygala vulgaris*) en Rond wintergroen (*Pyrola rotundifolia*). Opvallende verdwijningen waren Selderij (*Apium graveolens*), Kustmelde (*Atriplex glabriuscula*), Drienvervige zegge (*Carex trinervis*), Aardaker

Fig. 2. FLORON-vrijwilligers in het Zeeuwse landschap. Foto: Wim van Wijngaarden.

(*Lathyrus tuberosus*), Klein wintergroen (*Pyrola minor*), Zeealsem (*Seriphidium maritimum*) en IJzerhard (*Verbena officinalis*). 17 Soorten zijn niet teruggevonden. Dit komt overeen met een achteruitgang in soorten van meer dan 50%. Tegenover dit verlies staat de vondst van in totaal 8 nieuwe LMF-soorten die niet eerder in de drie LMF-hokken werden waargenomen. Het betreft hier Zeewolfsmelk (*Euphorbia paralias*), Stijve ogentroost (*Euphrasia stricta*), Glad biggenkruid (*Hypochaeris glabra*), Geelhartje (*Linum catharticum*), Addertong (*Ophioglossum vulgatum*), Bijenorchis (*Ophrys apifera*), Walstrobremraap (*Orobanche caryophyllacea*) en Parnassia (*Parnassia palustris*).

Brouwersdam

Van de Brouwersdam zijn twee kilometerhokken onderzocht, namelijk 047–418 (160 soorten) en 047–419 (171 soorten). Over een zeer korte afstand is hier de overgang waarneembaar tussen de zeer dynamische en zoute Noordzeekust, via de grotendeels met duinzand overstoven Brouwersdam, naar het veel rustiger en sterk verzoete milieu van de Grevelingen.

Kenmerkende soorten van de zeereep en duinovergang zijn onder andere Deens lepelblad (*Cochlearia danica*), Laksteeltje (*Catapodium marinum*), Duinzwenkgras (*Festuca arenaria*), Boksdooorn (*Lycium barbarum*), Hongaarse raket (*Sisymbrium altissimum*), Smal vlieszaad (*Corispermum intermedium*) en Zanddoddegras (*Phleum arenarium*). Aan de binnenzijde van de Brouwersdam groeit Knikkende distel (*Carduus nutans*), Bonte luzerne (*Medicago xvaria*), Gestreepte klaver (*Trifolium striatum*), Nachtsilene (*Silene nutans*), Scherpe fijnstraal (*Erigeron acer*), Scheve hoornbloem (*Cerastium diffusum*), Sikkelklaver (*Medicago falcata*) en Veldsalie (*Salvia pratensis*). Meer naar de Grevelingen toe komen overgangen voor van zilt naar sterk verzoet, met onder meer Kwelderzegge (*Carex extensa*), Geelgroene zegge (*C. oederi* subsp. *oedocarpa*), Dwergzegge (*C. oederi* subsp. *oederi*), Paddenrus (*Juncus subnodulosus*), Bijenorchis (*Ophrys apifera*), Rietorchis (*Dactylorhiza majalis* subsp. *praetermissa*), Blauw glidkruid (*Scutellaria galericulata*), Egelboterbloem (*Ranunculus flammula*), Fijne waterranonkel (*Ranunculus aquatilis*), Kleine watereppe (*Berula erecta*), Waterpunge (*Samolus valerandi*) en Waterzuring (*Rumex hydrolapathum*).

Een uitgebreid verslag van het kamp zal verschijnen in de vorm van een themanummer van 'Het Blad'; info bij de auteur.

Verslag van het inventarisatiekamp 'De Wieden' / Noordoostpolder 4–6 juli 2003
Bart Vreeken, Postbus 9514, 2300 RA Leiden

Tijdens dit weekend onderzochten we terreinen in twee compleet verschillende landschappen. Vanuit een kampeerboerderij in St. Jans klooster verdeelden we onze aandacht over het vermaarde laagveengebied 'De Wieden' en het nieuwe land van de Noordoostpolder.

'De Wieden' zijn weliswaar veelvuldig bezocht voor botanische uitstapjes, maar de beschikbare floristische data zijn zeer onvolledig, mede doordat veel plaatsen moeilijk toegankelijk en onoverzichtelijk zijn. Ook van de Noordoostpolder zijn

weinig gegevens bekend, maar de oorzaak ligt hier eerder in de onaantrekkelijkheid van het gebied uit floristisch oogpunt. De combinatie van natuurgebied en witte hokken bleek goed voor zo'n 20 deelnemers.

Het kamp begon op vrijdagmiddag met een bezoek aan enkele bijzonder fraaie trilvenen in het oostelijk deel van 'De Wieden'. Soorten als Plat blaasjeskruid (*Utricularia intermedia*), Draadzegge (*Carex lasiocarpa*), Ronde zegge (*Carex diandra*), Groenknolorchis (*Liparis loeselii*) en Moeraskartelblad (*Pedicularis palustris*) zijn hier regelmatig te vinden. Op zaterdag stond een bezoek aan de Noordoostpolder op het programma, in het kader van het Witte Gebieden Plan. Helaas waren de wegbermen op veel plaatsen gemaaid. Veel streeplijsten kwamen niet boven de 100 soorten. Tot de topsoorten behoorden Pijlkruid (*Sagittaria sagittifolia*) en Glanzig fonteinkruid (*Potamogeton lucens*) in enkele vaarten. Toch hecht FLORON groot belang aan deze gegevens. Er zijn met de inventarisaties in de Noordoostpolder weer belangrijke witte plekken opgevuld, en het beeld van de verspreiding van veel soorten is weer completer. Totaal anders waren de inventarisaties op zondag. We onderzochten toen de rietlanden in De Wieden, alleen te bereiken per motorvlet of per kano. Een GPS is hier een handig hulpmiddel om niet hopeloos te verdwalen. In enkele rietlanden waren enkele hier vroeger bekende trilveensoorten opvallend afwezig. Het beeld is echter nog te onvolledig om te zien of hier sprake is van een trend. Opmerkelijk was de vondst van Bosbies (*Scirpus sylvaticus*), mogelijk nieuw voor 'De Wieden'. Aan het eind van de dag verschenen gelukkig alle deelnemers weer op de camping; zelfs de kanoërs hadden het droog weten te houden. We stelden vast dat de combinatie 'De Wieden'/Noordoostpolder voor herhaling vatbaar is.

Verslag van het inventarisatiekamp Winschoten 15–17 augustus 2003
Anneke Nieuwenhuijs, Kastanjelaan 91, 9674 BC Winschoten

Het inventarisatieweekend in Winschoten werd georganiseerd om meer te weten te komen van de planten op de Dollardkwelders en om de Dollardpolders te onderzoeken. Bij FLORON was nog weinig bekend van dit gebied. We hadden onderdak in de manege in Winschoten. Er waren nogal veel muggen en de douche was moeilijk bereikbaar. Maar daar stond tegenover dat we er wel konden eten en dat we een eigen zaal tot onze beschikking hadden.

In totaal waren er 18 deelnemers. Onder meer om te laten zien dat Groningen niet alleen uit kleipolders bestaat, bezochten we vrijdagmiddag onder leiding van Roel Douwes het Lieftingsbroek tussen Harpel en Vlagtwedde bij Weende en het Eemboerveld. Het Lieftingsbroek is een oud loofbos op de zandrug van Westerwolde. Een deel van het gebied is doorgaans erg drassig, maar door de langdurige droogte waren laarzen nu eigenlijk niet nodig. Opvallend waren de vele soorten zeggen: Sterzegge (*Carex echinata*), Stijve zegge (*C. elata*), Elzenzegge (*C. elongata*), Blauwe zegge (*C. panicea*), IJle zegge (*C. remota*), Blaaszegge (*C. vesicaria*), Oeverzegge (*C. riparia*) en Moeraszegge (*C. acutiforma*). Verder stonden er hoge Adelaarsvarens (*Pteridium aquilinum*) en op een graslandje Gevlekte orchis (*Dactylorhiza maculata*). Op het heringerichte terrein ernaast vonden we Dubbelloof (*Blechnum*

spicant) en langs een pad *Boslathyrus* (*Lathyrus sylvestris*). Maar van de laatste dachten we dat hij er niet vanzelf was gekomen. Op het Eemboerveld, een voormalig landbouwgebied, dat door herstel van het vroegere reliëf in een natuurgebied is her-schapen, troffen we onder andere Kleine zonnedauw (*Drosera intermedia*), Stekel-brem (*Genista anglica*), Pilvaren (*Pilularia globulifera*) en Schildereprijs (*Veronica scutellata*) aan. Helaas, niet de Dennenwolfsklauw (*Huperzia selago*), die hier twee jaar geleden was gevonden. Mogelijk werd dit kleine plantje over het hoofd gezien.

De volgende dag begon het eigenlijke werk. Het Groninger Landschap beheert het natuurgebied van de kwelder. En omdat er stieren liepen, mocht er maar één groepje van drie mensen onder toezicht van de terreinopzichter de kwelder op, en dan nog alleen op percelen waar geen stieren liepen. Ze leverden 5 streeplijsten in, met per lijst 13 tot 20 soorten. Op iedere lijst stond Zulte (*Aster tripolium*) en Zee-weegbree (*Plantago maritima*) en verder kweldersoorten zoals Stomp- en Gewoon kweldergras (*Puccinellia distans* en *P. maritima*), Strandkweek (*Elytrigia maritima*), Schorrenkruid (*Suaeda maritima*) en Engels slijkgras (*Spartina anglica*). De andere hokken waren bijna allemaal polderhokken: kleiakkers, waar je voor de planten aangewezen bent op sloten, bermen en dijken, en waar het soms moeite kost om 100 soorten in een hok te vinden. Het aantal soorten op de lijsten varieerde van 86 tot 175. Dat laatste was in de bebouwde kom van Termunten.

Er zijn ook enkele Rode-Lijstsoorten gevonden: Donzige klit (*Arctium tomentosum*), Veldgerst (*Hordeum secalinum*), Kamgras (*Cynosurus cristatus*), Fraai duizendguldenkruid (*Centaureum pulchellum*), Akkerandoorn (*Stachys arvensis*) en Knopig doornzaad (*Torilis nodosa*). Deze laatste soort was hier ooit al gevonden vóórdat de Dollarddijk op deltahoogte was gebracht, maar na die tijd was er nooit meer naar gekeken. We troffen de soort nu in één hok aan, maar zullen de dijk komend voorjaar nog eens onderzoeken, voordat de schapen het hebben afgevreten.

Van de A-soorten zijn Brede wespenorchis (*Epipactis helleborine*), Dubbelkelk (*Picris echioides*) en Goudknopje (*Cotula coronopifolia*) het vermelden waard. Andere bijzondere soorten waren Gladde ereprijs (*Veronica polita*), Knopkroos (*Lemna turionifera*), Dwergkroos (*L. minuta*), Gewone zoutmelde (*Atriplex portulacaoides*) en Brede waterpest (*Elodea canadensis*). Het resultaat van het weekend (de vrijdagexcursie meegerekend): 20 streeplijsten met 1901 waarnemingen. De deelnemers hebben een indruk gekregen van de wijidheid en de ruimte van het landschap van de Dollard en de Dollardpolders, en dankzij hun inspanning en enthousiasme is er weer een flinke bijdrage geleverd aan onze kennis van de planten van het gebied.

Verslag van het inventarisatiekamp Veluwe/Gelderse Vallei 23–24 augustus 2003
Niels Jeurink, Esdoornhof 283, 8266 GJ Kampen

In het weekeinde van 23 en 24 augustus 2003 waren we te gast op camping de Harskampdennen tussen Harskamp en Kootwijk. De camping diende als uitvalsbasis om het grote gebied te inventariseren dat wordt ingesloten door de lijn Barneveld – Stroe – Harskamp – Otterlo – Wekerom – Lunteren (– Barneveld), waar veel van het ‘witte gebied’ van FLORON-district 22 te vinden was. In totaal waren er voor het Witte Gebieden Plan niet minder dan 23 hokken te inventariseren. Het aantal

deelnemers bleef wat achter bij de verwachtingen; in totaal hebben 10 mensen één of beide inventarisatiedagen bijgewoond. Uiteindelijk hebben we, ondanks dit beperkte aantal mensen, toch 14 hokken goed kunnen inventariseren.

Het onderzochte gebied wordt gedomineerd door twee landschapstypen, namelijk het landelijk gebied rond Kootwijkerbroek (8 geïnventariseerde hokken) en de uitgestrekte bossen rond Kootwijk (zes hokken). In het aantal soorten dat per hok werd aangetroffen, zien we deze tweedeling terug. In dit deel van de Gelderse Vallei ligt dit op ongeveer 125 tot 150 voor hokken met tenminste enige variatie, maar op de Veluwe is het aantal soorten per hok lager, ongeveer tussen 75 en 100. Ook tijdens het kamp werden die aantallen in de meeste gevallen gehaald; in een enkel hok bleek zo weinig variatie aanwezig te zijn dat het aantal bleef steken op 57. In totaal werden zeven Rode-Lijstsoorten waargenomen. Tot zover de statistieken. Wat valt er te melden over de Rode-Lijstsoorten die we aantreffen?

Blauwe knoop (*Succisa pratensis*) kwam vroeger talrijk voor in de Gelderse Vallei. Het is een soort van heischrale graslanden en die zijn nu helaas vrijwel geheel uit de Gelderse Vallei verdwenen. Er zijn nog slechts enkele relictten over, zoals de kleine reservaatjes van Staatsbosbeheer (kleine pareltjes blauwgrasland). De soorten van heischrale graslanden zijn hier en daar nog wel te vinden, maar dan alleen in schrale bermen. In dit gebied zijn de ontsluitingswegen vaak op een klein dijkje gelegen, zodat de wegen tijdens de vroeger wel optredende natte omstandigheden droog bleven. Die dijkjes zijn overwegend met zandig materiaal gemaakt, want dat materiaal was en is in dit gebied ruimschoots voorhanden. De verhoogde ligging (vaak is er een greppel of slootje tussen de weg en het aangrenzend landbouwgebied) is een garantie voor het voortbestaan van de schrale bermen, mits die bermen natuurlijk goed worden beheerd.

De andere Rode-Lijstsoorten, waaronder Borstelgras (*Nardus stricta*), Bosdroogbloem (*Gnaphalium sylvaticum*) en Grondster (*Illecebrum verticillatum*), zijn soorten die kenmerkend zijn voor de Veluwe. Hoewel ze minder algemeen voorkomen dan voorheen, zijn ze nog regelmatig te vinden, vooral op en langs bospaden, waar de grond wat verdicht is door betreding door mensen of door auto's. Regenwater zakt op deze plekken minder snel weg dan elders op de zandgronden, wat vaak resulteert in vochtige omstandigheden. Hierdoor zijn langs paden soms soorten van nattere milieus te vinden. Langs paden is de bodem in het algemeen bovendien wat humeuzer dan enkele meters verderop in het bos, zodat lokaal regelmatig soorten worden aangetroffen die kenmerkend zijn voor vochtige, matig voedselrijke omstandigheden, waaronder Waterpeper (*Persicaria hydropiper*), Moerasdroogbloem (*Gnaphalium uliginosum*) en bepaalde soorten Sterrenkroos (*Callitriche*-soorten). Op plaatsen waar het water minder lang blijft staan zijn andere soorten te vinden, waaronder Borstelgras (*Nardus stricta*) en Tandjesgras (*Danthonia decumbens*).

Bosdroogbloem (*Gnaphalium sylvaticum*) en Grondster (*Illecebrum verticillatum*) zijn soorten van de drogere, zandige pioniermilieus langs de paden en groeien vooral op plaatsen waar betrekkelijk veel betreding is, maar natuurlijk ook weer niet zoveel dat alleen het kale zand resteert. Ook op plaatsen waar één tot twee jaar geleden is geplagd kom je Grondster regelmatig tegen. Tijdens onze inventarisatie werden bovendien enkele malen Stekelbrem (*Genista anglica*), Kruipbrem (*Genista pilosa*) en Hondsviooltje (*Viola canina*) gevonden, eigenlijk ook soorten die op de

Veluwe nog steeds regelmatig voorkomen, maar die tegenwoordig ook allemaal op de Rode Lijst staan.

Enkele andere bijzonderheden die tijdens het weekeinde gevonden werden waren Esdoornzanzenvoet (*Chenopodium hybridum*), Fluweelblad (*Abutilon theophrasti*) en Borstelbies (*Isolepis setacea*). De beide eerste soorten werden in één akkerperceel gevonden, van beide overigens maar één exemplaar. Ook van Borstelbies werd één polletje gevonden, langs een greppeltje tussen twee maisakkers. Esdoornzanzenvoet is eigenlijk meer een soort van moestuintjes in het riviereengebied en de vondst hier was dan ook verrassend. Fluweelblad is een plant die af en toe opduikt in zandige akkers die een tijdje braak liggen, of waar lager blijvende gewassen worden geteeld, zoals bieten. Fluweelblad torent er dan bovenuit met prachtige, licht-oranjegele Malva-achtige bloemen. Het blijft een wat on-Nederlands ogende plant, met fluweelzacht behaarde bladen. Borstelbies is een typische plant van vochtige pioniermilieus. Wanneer op zandige of lemige gronden bijvoorbeeld een poel wordt gemaakt wil de soort nog wel eens massaal opduiken. Dat pioniermilieu kun je natuurlijk ook aantreffen in en langs akkers, maar doorgaans zal de hoeveelheid meststoffen daar echter te groot zijn voor een dergelijke soort.

Verder werd op enkele plaatsen Holpijp (*Equisetum fluviatile*) gevonden, een soort die een voorkeur heeft voor bicarbonaatrijk water, dat hier aanwezig is als gevolg van kwel van lokale herkomst of van de Veluwe. Andere soorten van zulke omstandigheden, zoals Waterviolier of Drijvend fonteinkruid troffen we niet aan. Wel werd een enkele maal Veldrus (*Juncus acutiflorus*) genoteerd, een soort die normaliter iets zuurder staat dan Holpijp en die in dit gebied vooral langs en in greppels wordt gevonden. Ook die soort geldt, evenals Blauwe knoop, als een relict van de vroegere omstandigheden.

Ten slotte werden nog her en der soorten gevonden van venige hooilanden, zoals Echte koekoeksbloem (*Lychnis flos-cuculi*), Moerasspirea (*Filipendula ulmaria*) en Gevleugeld hertshooi (*Hypericum tetrapterum*).

Al met al was het weekeinde ondanks de geringe opkomst geslaagd en gezellig. We hebben ons de pannenkoeken goed laten smaken en er is een boel werk verzet.

Verslag van het inventarisatiekamp in Zuid-Limburg 28–31 augustus 2003
René van Moorsel, Eykmanlaan 407, 3571 JR Utrecht en Willem Stouthamer, Zoutstraat 17-3, 9712 TB Groningen

Aan dit inventarisatieweekend in Zuid-Limburg, waarbij de nadruk lag op het inventariseren van urbane elementen verspreid over Zuid-Limburg, hebben meer dan 40 personen gedurende een of meer dagen deelgenomen. De verblijfplaats voor het merendeel van de deelnemers was deze keer groepsherberg 'Onderschey' in Noorbeek terwijl enkele 'lokaalrecreanten' hun belangrijke bijdrage aan deze dagen geleverd hebben vanuit hun thuisbasis. De warme maaltijden op de vrijdag en zaterdag werden verzorgd door Claud Biemans en Peter Wetzels en hiervoor geldt slechts een woord: Hulde! Hoewel de weersomstandigheden wisselend waren kunnen we spreken van een geslaagde inventarisatie (in totaal werden 35 streeplijsten ingevuld met meer dan 6700 waarnemingen) en werd uiteraard menige leuke vondst gedaan.

Op donderdagmiddag zijn we begonnen met een bezoek aan het Naturschutzgebiet ‘Breinigerberg’ ten zuiden van Aken dat beroemd is om zijn rijke zinkflora en tal van kalkplanten. Ondanks de hete en droge zomer was er nog een duidelijke nabloei van alle bekende zinkplanten, zelfs van de niet in Nederland bekende Zinkveldmuur (*Minuartia verna* var. *hercynica*), terwijl daarnaast de zwarte skeletjes van Stofzaad (*Monotropa hypopitys*) en veel exemplaren van Beklierde ogentroost (*Euphrasia rostkoviana*) zeker genoemd moeten worden.

De overige dagen werden binnen onze eigen landgrenzen doorgebracht: naast een bezoek aan de Eyserberg en Kunderberg was de aandacht zoals aangekondigd vooral gericht op de flora van het Urbaan District. Getipt door Pierre Thomas, die zelf ook een ochtend mee geweest is in het veld, werden een aantal industrieterreinen en spoorwegemplacements in het oostelijke deel van Zuid-Limburg bezocht, kregen Gulpen en Valkenburg de nodige aandacht en werd er in tal van hokken in Maastricht gestreept. Onder leiding van Henk Hillegers werd op zaterdag door een deel van de groep een bezoek gebracht aan de kasteelruïne van Valkenburg en werd het fort ‘Sint Pieter’ bij Maastricht bezocht. Op de kasteelruïne vormden de rozetten Vroeg havikskruid (*Hieracium glaucinum*) het hoogtepunt, terwijl bij de inventarisatie van het fort het ondergrondse gedeelte en het geweldige uitzicht op Maasdal en Maastricht het meest memorabel waren.

Naast tal van muurplanten waar Zuid-Limburg bekend om is, zoals soorten Havikskruid (*Hieracium*-soorten), Glaskruid (*Parietaria*-soorten), diverse varens op muren, Muurleeuwenbek (*Cymbalaria muralis*) en Gele helmblom (*Pseudofumaria lutea*) werden ook soorten aangetroffen die wij niet direct hier verwacht hadden.

Fig. 1. Een FLORON-inventarisatieweekend in Zeeland, juni 2003. Foto: Wim van Wijngaarden.

Enkele krenten uit deze pap zijn de volgende: Hoge fijnstraal (*Conyza sumatrensis*), Gingellikruid (*Guizotia abyssinica*), Stijf ijzerhard (*Verbena bonariensis*), Hemelboom (*Ailanthus altissima*), Vederesdoorn (*Acer negundo*), Liggende ganzenvoet (*Chenopodium pumilio*), Nerfamarant (*Amaranthus blitoides*), Franse amarant (*A. bouchonii*) en Brandpastinaak (*Pastinaca sativa* subsp. *urens*), terwijl ook Dessertbladen (*Malva verticillata* var. *verticillata*), Hartgespan (*Leonurus cardiaca*) en Ronde ooievaarsbek (*Geranium rotundifolia*) bijzonder genoemd mogen worden.

Ook in 2004 willen wij weer aandacht besteden aan de urbane aspecten van Limburg en hebben voor een gelijk tijdstip en dezelfde verblijfplaats gekozen: zie de aankondiging verderop in deze aflevering van *Gorteria*.

Meerdaagse excursies 2004

Voor komend seizoen staan er helaas minder inventarisatiekampen op het programma dan we de afgelopen jaren konden aanbieden. Het is een van de gevolgen van de bezuinigingen van de overheid op de financiering van onze vrijwilligersprojecten. De organisatietijd voor dergelijke activiteiten is daardoor zeer beperkt. Gelukkig kunnen we hier toch nog drie kampen aankondigen, met dank aan diverse actieve floristen.

Alle belangstellenden zijn welkom om aan één of meer kampen deel te nemen. De weekenden bieden een goede gelegenheid een nieuw gebied onder de loep te nemen in gezelschap van floristen uit diverse delen van het land. De kampverslagen van afgelopen jaar, die u elders in dit nummer aantreft, maken duidelijk dat dit doorgaans heel aangenaam en leerzaam is!

De kampen duren van vrijdag(-middag of -avond) tot en met zondagmiddag. In Zuid-Limburg gaan we een dag eerder van start. Er wordt doorgaans in groepjes van circa drie personen geïnventariseerd. Aan het eind van de middag keert iedereen terug uit het veld naar de groepsaccommodatie. Dan is er tijd om vondsten en belevenissen uit te wisselen en samen met andere deelnemers lastige soorten op naam te brengen. Soms is er voor belangstellenden nog een gezamenlijke avondexcursie naar een botanisch leuk terrein in de buurt van het kampverblijf. Eventueel is het mogelijk slechts een deel van het kamp bij te wonen. Aanmelding is noodzakelijk, ook als men geen gebruik maakt van de accommodatie. Het verblijf is tegen kostprijs. Voor nadere informatie en opgave kunt u terecht bij de organisatoren van de betreffende kampen of bij het Landelijk Bureau van FLORON (071-5272533). De informatie is ook te vinden op de website van FLORON (www.floron.nl).

Tholen, vrijdag 4 t/m zondag 6 juni — Inventarisatieweekend Zeeland (Fig. 1). In 2004 wordt wederom een inventarisatieweekend in Zeeland gehouden. We zitten dit keer diep in de delta op camping 'De Muie' ten zuidwesten van Sint Maartensdijk (Muieweg 10 te Sint Maartensdijk). Het wordt weer echt kamperen. Er is een mogelijkheid om een stacaravan te huren (met vier bedden). Dit is echter zeer kostbaar. Vlakkbij op de camping is het MEC gelegen, waar we van de grote zaal gebruik mogen maken. Het onderzoeksgebied beslaat de eilanden Tholen en